

DISPUTATIO III.

DE VOLUNTARIO MIXTO CUM METU, VEL CON-
PISCENTIA, COMPLECTENS SECTIONES QUATUOR.

- 1 *Utrum quæ ex solo metu fiunt, sint involuntaria simpliciter ratione ipsius metus.*
- 2 *Utrum quæ ex solo metu fiunt, sint saltem involuntaria secundum quid ratione ipsius metus.*
- 3 *Utrum concupiscentia augeat voluntarium.*
- 4 *Utrum concupiscentia causet aliquo modo involuntarium.*

DISPUTATIO IV.

DE IGNORANTIA UTRUM CAuset VOLUNTARIUM, AUT
INVOLUNTARIUM, COMPREHENDENS TRES SEC-
TIONES.

- 1 *Utrum recte dividatur ignorantia in antecedentem, concomitantem, et consequentem, et quo sensu.*
- 2 *Utrum et quæ ignorantia causet voluntarium, vel involuntarium.*
- 3 *Utrum actualis inconsideratio faciat non voluntarium actum quoad conditionem ignoratam.*

DISPUTATIO V.

DE CIRCUMSTANTIIS, SEU ACCIDENTIBUS HUMANO-
RUM ACTUUM, CONTINENS TRES SECTIONES.

- 1 *Utrum sint aliquæ circumstantiæ actus humani internæ et externæ.*
- 2 *Quot sint circumstantiæ humanorum actuum.*
- 3 *Quid necesse sit ut circumstantiæ afficiant actum moralem.*

DISPUTATIO VI.

DE VOLUNTATE ET INTENTIONE, ACTIBUSQUE IN-
TELLECTUS PRÆVIIS, CONTINENS SECTIONES SEP-
TEM.

- 1 *De objectis, rationibus, et differentiis voluntatis atque intentionis.*
- 2 *Utrum voluntas et intentio versentur aliquo modo circa media.*
- 3 *Utrum voluntas et intentio sint actus liberi, an necessarii.*
- 4 *Utrum ad actum voluntatis sit necessaria cognitio.*

5 *Qualis esse debet prædicta cognitio.*6 *In quo genere causæ concurrat cognitio ad actum voluntatis: et an intellectus moveat voluntatem quoad exercitium, vel quoad specificationem.*7 *A quo moveatur voluntas quod exercitium in actu circa finem.*

DISPUTATIO VII.

DE FRUITIONE, CONTINENS SECTIONES TRES.

- 1 *Utrum fruitio sit actus voluntatis.*
- 2 *Quodnam sit fruitionis objectum.*
- 3 *Quomodo gaudium ab amore distinguatur.*

DISPUTATIO VIII.

DE ELECTIONE ET CONSENSU, AC DE COGNITIONE
PRÆVIA AD TALEM ACTUM, CONTINENS SECTIO-
NES QUINQUE.

- 1 *Quid sit electio, quod ejus objectum, et cujus potentiæ sit actus.*
- 2 *Utrum consensus sit actus voluntatis ab electione distinctus.*
- 3 *Quomodo distinguantur electio, et consensus ab intentione finis, et simul quomodo versentur circa finem.*
- 4 *Utrum actus electionis sit liber.*
- 5 *De cognitione necessaria ad electionem.*

DISPUTATIO IX.

DE USU ET IMPERIO, CONTINENS SECTIONES TRES.

- 1 *Quid sit usus, et quod ejus objectum.*
- 2 *Utrum usus sit actus ab electione distinctus.*
- 3 *Quæ cognitio antecedit usum, et simul quid sit imperium, et ut distinguatur ab usu.*

DISPUTATIO X.

DE ACTIBUS IMPERATIS A VOLUNTATE IN COMMU-
NI, IN TRES SECTIONES DISTRIBUTA.

- 1 *Utrum actus voluntatis et rationis imperentur.*
- 2 *Utrum actus appetitus sensitivi imperentur.*
- 3 *Utrum imperium et actus imperatus sint unus actus.*

TRACTATUS SECUNDUS.

DE VOLUNTARIO
ET INVOLUNTARIO.

DISPUTATIO I.

DE VOLUNTARIO ET LIBERO, EORUMQUE COMPARA-
TIONE.

Quamvis D. Thomas, 1, 2, quæst. 6, solum proponat disputationem de voluntario, mihi tamen visum est de ratione liberæ actionis disserere, tum quia nimis necessaria est hæc ratio ad cognoscendum actum moralem, cujus gratia tota hæc disputatio statuitur: tum etiam, quia neque ipsa ratio voluntarii perfecte cognosci potest, nisi cum libero conferatur: non possunt autem comparari, nisi prius singula cognoscantur. Dicemus ergo an utraque harum rationum in humanis actibus reperiatur, et quid, ac quotuplex sit.

SECTIO I.

Quid sit aliquid esse voluntarium.

1. *Una definitio voluntarii. — Altera. — Objectiones contra proximas definitiones.* — Divus Thomas, q. 6, art. 4, definit illam actionem esse voluntariam, *quæ est a principio intrinseco cum cognitione.* Aristoteles autem 3, Ethic., c. 4, quem sequuntur Nyssenius et Damascenus nonnihil huic definitioni addere videtur. Dicit enim actionem esse voluntariam, *cujus principium est in agente, sciente singula, in quibus est ipse actus:* id est, cognoscente conditiones, quæ actum circumstant, quas appellamus circumstantias, ut hi auctores explicant. In utraque autem definitione est difficultas, quoniam prior videtur plura complecti, quæ non necessario sunt voluntaria, ut assensus scientiæ est a principio intrinseco, et procedit ex perfecta cognitione principiorum, et tamen ex se non est voluntarius: similiter

actio, quæ fit habitus, est a principio intrinseco, et potest esse cum cognitione objecti talis habitus, et tamen per se non est voluntaria, e contrario vero aliqua videntur esse voluntaria, quibus illa definitio non convenit: nam si quis alium occidat, me vidente et gaudente, nihil tamen agente, illa occisio mihi est voluntaria, et tamen non est a principio intrinseco respectu mei, cum principium ejus non sit in me. Quæ objectio etiam procedit circa definitionem Aristotelis, circa quam etiam urget, quia non videtur esse de ratione voluntarii cognitio circumstantiarum omnium, tum quia alias in brutis, et pueris non reperitur voluntarium, quod est contra ipsos citatos auctores: tum etiam, quia alias omnis actio, quæ fit cum ignorantia alicujus circumstantiæ, non esset voluntaria, et consequenter nec peccatum, quod est per se manifeste falsum.

2. *Variae acceptiones voluntarii.* — Ut explicemus has definitiones, incipiamus prius ab ipsa re, ad quam cognoscendam oportet distinguere varias significationes hujus vocis *voluntarium:* ut enim ex ipsa voce consistat, a voluntate dictum est. Unde quidquid sub voluntate cadit, generali ratione *voluntarium* dici potest, tamen hinc distingui possunt variae acceptiones voluntarii. Duobus enim, aut tribus modis aliquid cadit sub voluntatem. Primo ut objectum tantum, et non ut effectus, neque ut actus voluntatis; et hoc potius dicitur volitum, quam voluntarium, prout nunc de illo agimus. Exemplum est in objectione facta de morte ab alio effecta me consentiente, non cooperante: sic etiam generatio æterna dicitur Patri esse voluntaria objective, seu concomitanter, non principiative. Secundo modo cadit aliquid in voluntate tanquam effectus seu actus ejus, quod dicitur causaliter voluntarium,

seu principiative, de quo erit in præsentis præcipuus sermo, et hoc modo dicuntur voluntarii actus, tum etiam elicitus, tum etiam imperati a voluntate. Est autem considerandum nihil esse voluntarium hoc posteriori modo quin sit etiam voluntarium priori modo etsi non convertantur, nihil enim potest a voluntate procedere aliquo modo, quin sit ab ea aliquo modo volitum: quidquid autem est volitum a voluntate, induit aliquo modo rationem objecti sui. Sed circa ea, quæ hoc posteriori modo voluntaria sunt, oportet etiam advertere, quædam esse in voluntate immediate, ut actus ab ea elicitus: quædam vero mediate, id est, mediis actibus elicitis, ut sunt actus imperati, sub quibus effectus eorum comprehendo, inter quos hæc est differentia, quod actus imperati ita sunt voluntarii causaliter, ut sint etiam proprie voluntarii objective. Sunt enim actus imperati propria objecta elicitorum actuum, per quos imperantur, ut cum aliquis voluntarie facit eleemosynam, exterior actus dandi eleemosynam est proprium objectum interioris voluntatis dandi illam, atque ita illa actio est proprie voluntaria, et ut effectus, et ut objectum. At vero ipsa interior volitio, quæ est actus elicitus, ita est voluntaria, et volita ut actio, seu actus ut non sit proprie objectum volitum, quia necesse est huiusmodi actum habere objectum a se distinctum, circa quod directe versetur. Unde solum ipse est volitus intrinsece, et per se ipsum per quamdam virtualement reflexionem, quam in se includit, et ideo dicitur volitus per modum actus non per modum objecti.

3. *Quid sit voluntarium ut objectum.* — His positis constat primo voluntarium ut objectum, seu concomitans tantum, nihil aliud esse quam denominationem quamdam in objecto voluntatis manentem ab actu ejus, quo vult, seu complacet in tali objecto: sicut esse amatum est denominatio quædam in objecto, seu re amata ab actu amantis, nam idem est esse volitum, quod esse amatum, et (ut dixi) idem est esse hoc modo voluntarium, quod esse volitum: sed huiusmodi voluntarium non satis est ad aliud, de quo modo tractamus; nam disputamus de voluntario, quod constituit actum humanum, ad quod non sufficit voluntarium tantum objectivum, ut per se constat.

4. *Quid voluntarium ut actus imperatus.* — Secundo facile ex dictis constat quid sit voluntarium per modum actus imperati, nihil enim aliud est, quam habitudo, seu denominatio quædam in actu imperato ab actu elicitu, cujus

est, et objectum, et effectus, non enim alia ratione actus imperatus voluntarius dicitur, nisi quia procedit ab actu elicitu voluntario, et ab ipso quodammodo informatur, et cum illo constituit unum actum moralem, ut dicam, quæ per se sunt satis clara. Tota ergo difficultas revocatur ad actus elicitos.

5. *Quid ut actus elicitus.* — *Actus ut qualitas etiam est volitus per se et non tantum per suam dependentiam a voluntate.* — Tertio potest colligi, esse voluntarium in actu elicitu, nihil aliud esse quem esse actum, ita immediate manentem a voluntate, ut per se ipsum intrinsece sit volitus per virtualement, et intrinsecam reflexionem in ipso inclusam. Hoc fere constat ex dictis, quia inter hunc actum et voluntatem, non mediat alius actus: ergo necesse est, ut se ipso, et per immediatam habitudinem ad ipsam voluntatem dicatur voluntarius. Sed hoc, ut amplius explicetur, distinguamus in ipso actu elicitu duas rationes, alteram qualitatis, seu termini, alteram dependentiæ, seu actionis: videtur ergo dici posse actum ipsum, quatenus est qualitas quædam, esse voluntarium ab actione seu dependentia, per quam manat a voluntate, ipsam vero actionem se ipsa esse voluntariam per immediatam habitudinem ad ipsam voluntatem, nam actus non est a voluntate, nisi mediante actione: actio vero immediate per se ipsam: sed tamen licet hoc ex parte verum sit, non tamen sufficit ad propriam, et formalem denominationem explicandam: verum quidem est in actu immanente, ut voluntarius sit, necessariam esse illam dependentiam a voluntate, ut principio proximo efficiente, tum quia in omni actu vitali est hoc proportionale necessarium, ut possit existere, et suam potentiam informare: tum etiam quia supponimus hunc actum esse voluntarium, non tantum objective, sed etiam causaliter; voluntarium autem causaliter necessario requirit dimanationem a voluntate, quæ cum in hoc actu elicitu non sit per alium actum, necesse est quod sit per intrinsecam dependentiam.

6. *Est tamen voluntarius per intrinsecam reflexionem.* — Addendum vero est etiam ipsum actum quatenus in facto esse informat voluntatem, et constituit illam volentem non tantum constituere illam volentem objectum, sed etiam ipsummet actum per virtualement reflexionem in illo inclusam, quod etiam agendo de voluntaria productione Spiritus sancti explicui, lib. sexto de Trinitate, cap. quarto, a num. septimo. Nam actus ipse, ut actus est, intrin-

sece includit, quod sit volitus, neque intelligi potest voluntatem constitui volentem, id est, voluntarie tendentem in objectum, quin virtualiter velit ipsam tendentiam, seu inclinationem, ut sit per possibile, vel impossibile amaret objectum per amorem impressum ab alio sine efficientia ejus, revera non tantum non eliceret ipsam efficientiam, sed etiam neque ipsum amorem, neque voluntarie et spontanee amaret: ergo signum est huiusmodi actum, non solum denominari voluntarium a dependentia in genere causæ efficientis, sed per se ipsum formaliter ex vi suæ informationis, in quo differt huiusmodi actus ab omni alio, qui non sit a voluntate elicitus.

7. Dices, quamvis hoc appareat verum in actibus voluntatis, qui sunt per modum prosecutionis, ut sunt amor, et alii, qui tendunt in bonum sub ratione boni: non tamen in actibus, qui sunt per modum fugæ, ut tristitia, odium, etc., nam hi actus sunt potius nolitiones quædam, quam volitiones: unde non dominant sua objecta voluntaria, sed potius involuntaria: ergo non possunt huiusmodi actus esse voluntarii se ipsis, et tamen sunt elicitus a voluntate, et voluntarii eidem, cujus signum evidens est, quia in eis esse potest peccatum et meritum, ut in tristitia de bono opere et dolore de peccatis: ergo non potest ratio voluntarii prædicto modo sufficienter exponi in omnibus actibus elicitis.

8. Ad hanc objectionem respondetur primo eundem actum esse posse directam nolitionem objecti, et virtualement volitionem sui ipsius; nam licet tristitia, verbi gratia, absolute et simpliciter videatur involuntaria, tamen supposito tali modo præsentia est voluntaria, nam voluntarie quis fugit malum sibi inhærens, etsi absolute nolit sibi esse. Nec refert, quod idem actus respectu objecti sit nolitio, et respectu sui sit virtualis volitio, quia hæc duo non opponuntur, cum sint respectu diversorum, et modis diversis. Secundo potest hoc declarari ex D. Thoma, prima secundæ, quæst. sexta, articul. tertio, ad secundum. Si dicamus omnes actus, qui a nobis explicantur per modum nolitionis et fugæ, reipsa esse volitiones quasdam, si ad propria objecta comparentur, et inductione hoc explicatur, nam odium alterius, est actus per modum fugæ, et dicitur esse nolitio quædam, et tamen revera est velle illi malum, et similiter dolor de peccatis, qui explicatur per hanc vocem, *nollem peccasse*, idem est quod vellem non peccasse, nam, ut recte dicit divus Thomas, illud verbum *nollem*, si

per solam negationem explicetur, non tam dicit actum quam negationem actus: si autem positive declaretur, nihil aliud esse potest, quam voluntas carendi seu non habendi aliquid. Cujus signum etiam esse potest, quia ex vi talis actus moventur aliæ facultates, et organa corporis ad fugiendum, vel alias actiones, quæ non fiunt nisi voluntate positiva efficiendi illas. Hoc autem posito facile intelligitur hos actus posse esse seipsis voluntarios, ut facile patet ex dictis.

9. *Exponitur jam vulgaris definitio voluntarii.* — Quarto facile est ex dictis explicare definitionem communem voluntarii ab Aristotele traditam, merito enim ait voluntarium debere esse a principio intrinseco, quia necesse est, ut oriatur a proprio appetitu innato, qui sit in agente: et in hac particula convenit motus naturalis cum voluntario: differt tamen voluntarius a violento, qui est a principio extrinseco, ut infra dicam, disputat. secunda, section. prima, a num. quinto. Addunt vero citati auctores voluntarium procedere ex cognitione, ut illum distinguant a motu naturali, ut sic, hic enim consentaneus appetitui naturæ, ille vero debet esse ab appetitu eliciente et vitali, qui appetitus sequitur formam apprehensam, et ex cogitatione resultat, nec ferri potest in incognitum, et ideo recte dicitur voluntarium esse ex cognitione, quod non tantum est intelligendum concomitanter, sed etiam causaliter, ita ut cognitio sit aliquo modo fons et origo ipsius voluntarii. Et ita est explicata definitio D. Thomæ: de alia vero particula addita ab Aristotele dicam solvendo objectiones, in numero undecimo.

10. *Suadetur data explicatio.* — Quod autem nomine voluntarii hoc significetur, quod per dictam definitionem explicatur, non tam est probandum, quam sumendum ex communi vocis significatione: potest tamen sic explicari, nam constat esse in aliquibus rebus hunc modum appetendi vitalem, et elicitorum ortum ex cognitione, quia appetitus elicitus in hoc superat pondus naturæ. Sicut ergo aliquis motus est ex solo impetu naturæ, ita actus aliquis est ex appetitu eliciente, et sicut illud habet proprium nomen, et dicitur *naturalis*: ita etiam ille alius motus indiget proprio nomine: ad illud ergo significandum impositum est nomen voluntarium, ut constat ex communi usu, et ideo hoc nomen nunquam tribuitur iis, quæ sine cognitione operantur, imo hinc derivata est hæc vox ad specialiter significandum ea, quæ sola propria voluntate fiunt absque ullo

extremo impellente. Sic 1, Petri 5: *Non turpis lucri gratia, sed voluntarie*: et interdum etiam ea, quæ fiunt sine obligatione, dicuntur voluntaria, sic etiam quo sit prompto animo, dicitur specialiter voluntarium: significatur ergo hac voce ille motus, qui oritur ex proprio appetitu eliciente, et ideo necesse est, ut sit a principio intrinseco cum cognitione.

11. Ultimo facile est respondere ad objectiones factas: assensus enim conclusionis per se non est voluntarius, sed naturalis, nisi quatenus imperari potest a voluntate quoad exercitium, quia neque per se est intrinsece volutus, sicut actus appetitus, neque procedit ex cognitione sui proprii objecti circa quod versatur, sed potius ipse est cognitio sui objecti, motus autem voluntarius procedit ex cognitione objecti, circa quod versatur, et ita est intelligenda definitio. Alia vero objectio de occisione ab alio facta, et mihi voluntaria, procedit de voluntario objective tantum, non causaliter: definitio autem intelligitur de proprio voluntario causaliter. Ad aliam objectionem circa particulam, quam Aristoteles addit, et D. Thomas omisit; dici potest Aristotelem definivisse voluntarium perfectum et rationale: D. Thomam vero abstractius fuisse locutum, quod est probabile, sed difficile propter objectiones ibi factas, et ideo aliter dici posset, illam particulam, *cognoscente singula, in quibus est actio*, non esse absolute, et simpliciter intelligendam, sed per distributionem accommodatam. Itaque unumquodque voluntarium requirit cognitionem omnium proprietatum, quæ sub illud cadunt, seu quæ necessariae sunt, ut actio appetatur. Unde si sit perfectum voluntarium, requirit cognitionem omnium conditionum absolute, et simpliciter: si vero sit imperfectum, sufficit cognitio illius materialis objecti circa quod versatur, atque eadem ratione ignorantia unius circumstantiæ efficiet, ut actio non sit voluntaria, quoad illam circumstantiam: poterit tamen esse voluntaria, quoad substantiam, et alias circumstantias, quæ cognoscuntur, de qua re iterum infra, disput. 5, ubi tractabitur ille locus Aristotelis.

SECTIO II.

Utrum in actibus humanis reperiatu liberum necessitatem excludens.

1. *Voluntarium dari consentiunt omnes de libero dissentiant infideles.*—Circa voluntarium non oportuit specialiter tractare quæstionem,

an sit, quia si semel intelligatur, quid illa voce significetur, nihil est notius ipsa experientia, quam esse in homine actiones spontaneas, et voluntarias, et ita neque cum catholicis, neque cum hæreticis fuit de hoc ulla controversia: at vero de libertate est maxima, et est sermo de voluntate excludente necessitatem, ne sit quæstio in modo loquendi, ut infra, disputatione sequenti, sect. 4, latius. Fuit autem in hac re antiquus error negans reperiri in homine motum liberum proprie dictum, et explicatum. Sed in hoc errore sunt varii modi, et varia principia, quæ possunt ad quatuor capita revocari, quæ attingunt varias difficultates ad alias materias pertinentes: unde tantum indicabo illas, et designabo loca, breviter explicans, quod ad intelligentiam hujus materiæ fuerit necessarium.

2. *Primus error negans libertatem ob fatum, vel influxum cæli.*—Primus error revocat hanc necessitatem in causam extrinsecam, quam *fatum* appellat, et nomine fati intelligit seriem naturalium causarum, et præcipue cælorum influxum. In hoc errore fuerunt Stoici, quos imitati sunt, hæretici Priscillianistæ, contra quos videri potest Concilium Bracharense I, can. 9, Leo papa, epistol. 95, cap. 6, Hieronymus, epistol. 66, Augustinus, cont. Hæres. 70, qui in 35, eundem errorem tribuit Bardæsano: tamen Epiphanius, hæres. 56, potius refert eum contra fatum scripsisse, et idem colligitur ex Eusebio, lib. 4, Histor., cap. 11. Hi tamen infideles in duobus errabant, quia tam inevitabilem putabant esse hujus fati necessitatem, ut nec divinæ providentiæ, ac potentiæ eam subjicerent, contra quem errorem agitur in 1 part., quæst. 19, 22 et 25. Secundo errabant existimantes cælos posse directe influere, et immutare intellectum et voluntatem hominis, quod est signum, ut ait divus Thomas, eos existimasse animam hominis esse materialem, nihilque inter intellectum et sensum distinxisse, quam rem attingit D. Thomas, 1, 1, q. 9, art. 5, latius 1 part., quæst. 115, art. 4, et quæst. 116, art. 1, et 1, cont. Gent., cap. 84 et 85, quinimo non solum materiales seu corporales causas, verum nec spirituales creatas posse immediate immutare hominis voluntatem, ostendit idem D. Thomas, 1 part., q. 104, 105 et 111.

3. *Secundus error tollens libertatem ob Dei impulsu in voluntatem.*—Secundus error tribuit necessitatem etiam causæ extrinsecæ, non tamen creatæ, sed divinæ motioni: sic Calvinus et alii hæretici, qui dicunt volunta-

tem nostram non posse libere operari, quia indiget divina motione determinante illam ad operandum, vel certe, quia subjecta est dispositioni divinæ voluntatis, per quam ita sunt ordinata omnia antequam fiant ut non possint aliter fieri, aut evenire. Imo Augustinus 5, de Civit. Dei, cap. 8, ex Seneca, lib. de Benefic., et epistol. 18, ita explicat Stoicorum sententiam, ut scilicet, per fatum intellexerint hanc dispositionem divinæ voluntatis, et indicat in hoc sensu non esse improbandam illorum sententiam. Sed intelligendus est dummodo non sentiant eam divinam dispositionem necessitatem imponere humanæ voluntati, ut exponit divus Thomas, 1 part., quæst. 116, art. 3.

4. *Prior modus explicandi prædictum errorem.*—Fundamentum hujus erroris altero ex duobus modis potest explicari, prior est, has duas condiciones, scilicet operari libere, et operari cum dependentia a prima causa esse prorsus repugnantes, ita ut non possint eidem facultati simul convenire, nam hinc necessario sequitur nullam esse causam creatam natura sua liberam in agendo, quia omnis causa creata necessario pendet in agendo a concursu primæ causæ, non potest autem eadem res, seu causa ex natura sua habere condiciones repugnantes.

5. Hoc fundamentum, seclusis etiam principis fidei, de quibus statim, nulla ratione verisimili probari potest, quia hæc repugnantia, neque oriri potest ex parte causæ creatæ, neque ex parte Dei. Primum constat, quia quamvis libertas in agendo sit perfectio simpliciter simplex, tamen non postulat ex se infinitam perfectionem simpliciter in genere entis, nisi sit in summo perfectionis gradu, quem habet in Deo, sicut videre licet in aliis perfectionibus simpliciter, quales sunt esse intellectualem, immortalem, etc., neque enim aliqua specialis ratio de hac perfectione afferri potest, quia libertas, ut sic, non oritur immediate ex infinitate, sed ex perfecta intelligentia ad proponendum diversa bona appetitui singulorum rationem, et utilitatem, et incommoda ponderando, quod totum reperiri potest in natura finita. Neque etiam ex parte Dei potest oriri hæc repugnantia, tum propter generalem rationem, quod nullus effectus repugnat ex parte potentiæ Dei, nisi in se involvat contradictionem aliquam: tum etiam quia Deus, cum sit omnipotens et infinite sapiens, unicuique rei providere potest juxta modum naturæ illius accommodatum. Nec denique in re ipsa est repugnantia quod operatio sit libera, et depen-

dens a superiori causa, quia potest dependere absque eo quod superior causa determinat inferiorem per concursum suum, et absque ulla posterioritate in causando, sed cum omnimoda simultate, et concomitantia in eo concursu. Neque quod hæc duo sint possibilia, nulla est repugnantia, nec difficultas, quæ probabiliter ostendi possit: hoc autem posito facile intelligitur dependentiam a superiori causa non repugnare cum libera determinatione causæ inferioris, de qua re latius in materia de peccatis et gratia, et 1 part., quæst. 19.

6. *Secundus modus explicandi eundem errorem.*—Secundo modo potest fundari hic error, scilicet, ut non oriatur ex repugnantia ipsius rei, sed ex sola divina voluntate: juxta quam intelligentiam non negat hæc sententia hominem esse liberi arbitrii in actu primo, id est, habere in se facultatem operandi ex se indifferentem, nisi aliunde ab extrinseco necessitetur. Deinde non negat posse Deum si velit concedere homini, ut utatur hac facultate sua in actu secundo dando illi concursum accommodatum: affirmat tamen Deum de facto voluisse determinare suo arbitrio voluntates nostras ad omnes actus tam bonos, quam malos, idque fortasse ut ostenderet potentiam suam, et dominium quod habet nostrarum voluntatum, et ut omnia, quæ futura sunt, inevitabiliter suo arbitrio disponderet independenter a nostro. Et ad hoc confirmandum congerunt hæretici plura testimonia male intellecta tam sacræ Scripturæ, quam Sanctorum Patrum, præsertim Augustini, quorum intelligentiam infra indicabo.

7. Sed in hoc etiam sensu est improbabilis hic error. Primo, quia de divina voluntate et dispositione, quæ in naturis rerum fundamentum non habet, sed potius eis adversatur, nihil rationabiliter affirmari potest, quod revelatum non sit, aut ex revelatis colligatur, hoc autem quod hic error affirmat, non solum revelatum non est, sed potius contrarium in sacra Scriptura continetur, ut statim ostendam. Deinde est contra perfectionem, et sapientiam divinæ providentiæ immutare in omnibus actionibus, et suppositis humanis modum operandi connaturalem illis, quin potius propter hanc potissimum causam Deus permittit peccata, ut hominem suæ libertatis committat, neque id pertinere poterat ad manifestationem divinæ potentiæ, tum quia satis eam ostendit si interdum hoc faciat, et utatur humana voluntate suo arbitrio, eique necessitatem imponat aliquando, nam si semper id faceret, po-